

SOCIOLOGIE OF LITERATUUR? DE PERVERSE FACTUALISERING VAN HET SOCIALE IN PLATFORM VAN MICHEL HOUELLEBECQ¹

Bart Buseyne en Luc Vanmarcke²

In de hel
Blijven met het harde, kille voornemen
Die te begrijpen, zo zal men het heil zoeken
Pier Paolo Pasolini

1. De dag is aan het schandaal

De Franse schrijver Michel Houellebecq dankt deel van zijn naambekendheid aan de commotie die zijn werk veroorzaakt. Zijn romans betekenen telkens weer «*un succès de scandale*»³. Dit succes dateert ze op bijzondere manier. Het werk van Houellebecq behoort tot wat je «de era van de actualiteit als schandaal» kan noemen. De literaire of artistieke, filosofische of politieke, maatschappelijke of economische, academische of mediamieke, de seksuele of sportieve orde van de dag, de openbaarheid dus, is telkens weer aan opschudding toe, en deze verontwaardiging in buitenmorele zin is de actualiteit.

Actualiteit, de orde van de dag, opschudding en publieke verontwaardiging onderstellen een specifieke communicatie en pers die, in zijn techniciteit en organisatie, niet ouder dan de Industriële Revolutie is. Maar wat de «schandaalpers» heet, wordt binnen dit industriële persbestel naar de ontuchtige marge verwezen. En desondanks is aanstootgevend berichtgeving geenszins een excès, een perifere ontsporing, neen, ze is juist revelerend voor het wezen van het nieuws van de dag, dat van zich doet spreken en altijd door opspraak is getekend. De journalistieke zin van het politieke, literaire, academische, het sportieve leven, van het leven van alledag, in de publiciteit van *breaking news*,

¹ Michel Houellebecq, *Platform. Midden in de wereld*, Amsterdam, Arbeiderspers, 2002; (*Au milieu du monde: Plateforme*, Paris, Flammarion, 2001).

² Bart Buseyne (° 1963) studeerde wijsbegeerte aan de KU Leuven en de EHESS in Parijs. Hij is werkzaam als leraar. Met Paul Cruysberghs en Luc Vanmarcke stippelde Buseyne eerder een filosofisch wandelparcours uit in de stadskern van Rijsel (Frankrijk), onder de titel *Rijsel/Lille: bestemming en herbestemming*. De reeks verscheen in de cultuurbijlage van de *Financieel-Economische Tijd* en wordt naar aanleiding van *Lille Capitale Culturelle* 2004 uitgewerkt tot een boek.

Luc Vanmarcke (° 1953) studeerde sociologie en wijsbegeerte aan de KU Leuven. Hij is als lector verbonden aan het departement Ipsoc van de Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen (Kortrijk) en aan de Arteveldehogeschool in Gent. Met Rob Devos publiceerde Vanmarcke in 1995 *De marges van de macht. Filosofie en politiek in Frankrijk. 1981-1995*. Van dezelfde auteurs verscheen in 2004 *Uitsluiting - insluiting. Kanttekening bij de actieve welvaartsstaat*.

³ Cf. Jacques Folch-Ribas over *Au milieu du monde: Plateforme. Houellebecq, la plateforme du scandale*, <http://www.cyberpresse.ca>.

ligt precies in dit immer vervluchtigen van wat met enig rumoer het daglicht haalt. Publicatie en ophef, maar ook de gebeurtenissen zelf, de *events* en *scoops*, zijn verwisselbare munten geworden. Reeds Charles Baudelaire wist zich te vergenoegen in, zoals hij zelf schrijft, de reductie van «het interval tussen evenement en berichtgeving», waardoor nieuws en gebeuren samenvallen in de magie die *real time* heet.

Die vermoeiende opeenvolging van schandalen die het publieke leven uitmaakt, is al-lerminst een teken van morele decadentie of sociale normvervaging. Het is wel de weer-spiegeling van een technische stand van zaken, een gevolg van de *mnemo-technologisering* die met het industrialiseren van tijd en ruimte is gegeven⁴. Die ontwikkeling wettigt geen conclusie in morele zin. De voortschrijdende technologisering is buiten-moreel, en reveleert veeleer het relatieve van de moraal, haar verbondenheid met tech-nieken van massaproductie⁵.

2. De- én re-sublimatie

De-sublimatie

In zijn essaybundel *Geloof* zoekt Slavoj Žižek *Les particules élémentaires*, het mon-diale verkoopsucces dat Houellebecq's naam voor goed vestigt, met enkele suggestieve halen te presenteren: «een radicale *de-sublimatie*, die zijn weerga niet kent»⁶. Het pro-fetische visioen waarmee *Elementaire deeltjes* besluit, enigszins verwant aan het slot-hoofdstuk van Houellebecq's laatste roman, *Platforme*, toont een «mensheid», vervangen door «humanoïden die geen echte hartstochten kunnen beleven» en «geen intens zelf-gevoel kennen dat tot destructieve woede kan leiden».

Žižek vergelijkt deze «godspreek» van Houellebecq met de meer filosofische verkon-diging waarmee Michel Foucault al eerder aanstoot heeft veroorzaakt. Foucault belooft het nakende «einde van de wereld en de laatste mens». Wat nakend is, treft het heden maar doet dit, volgens Foucault, «vanuit de (zee van de) toekomst». Het bereikt ons als iets wat ons zal bereiken, de ene golf na de andere. *Platform* illustreert het dringende besef van deze *prolepsis*. Na *Elementaire deeltjes* betekent *Platform* een verdere, en niet minder drastische etappe in het onverzwakte verdwijningproces van het subject, in de voortschrijdende *de-sublimatie* waarmee de toekomstigheid van mens en wereld is verzegeld.

⁴ Voor wat de industrialisering van de «*mnemo-techniek*» betreft, zie: Bernard Stiegler, *La technique et le temps. 2. La désorientation*, Paris, Galilée, 1996. Dat tijd en ruimte als voorwaarden gelden van elke ervaring, en dus van al wat *fenomenaal* gebeurt, is een thematiek die Immanuel Kant inleidde met zijn *Kritiek der reinen Vernunft*.

⁵ In *Petites leçons de sociologie des sciences. La clef de Berlin* (Paris, Seuil, 1993; vgl. *De Berlijnse sleutel en andere lessen van een liefhebber van wetenschap en techniek*, Amsterdam, Van Gennep, 1997), en in met name *Le fardeau moral d'un porte-clefs*, bindt Bruno Latour moraliteiten aan technische innovaties. De techniek, zo beweert hij, biedt bescherming tegen de menselijke vergetelheid. Doordat we vergeet-achtig zijn, kunnen en moeten we technisch herinnerd worden aan wat we «*moraliter*» niet mogen ver-geten. We zijn moreel op de techniek aangewezen en die verbondenheid maakt ook dat onze morele gevoeligheden, of beter, de gevoeligheden die ons moreel definiëren, in de tijd veranderlijk zijn.

⁶ Slavoj Žižek, *Geloof*, London/New York, Routledge, 2002, blz. 39.

Re-sublimering

Weinig critici wijzen op het komische potentieel in de romans van Houellebecq. Van de voortdurende ontluisteringen ga je lachen; en niet zozeer uit ongemak, maar gewoon omdat ze grappig zijn. Je lacht terwijl het lachen je vergaat⁷. Die dubbele werking is Žižek, in tegenstelling tot vele anderen, die alleen maar in het vuil van de beschrijvingen zijn geïnteresseerd, niet ontsnapt. De «radicale de-sublimatie» die Houellebecqs romans beslissend karakteriseert, is volgens Žižek niet te onderscheiden van de «ware sublimatie». Houellebecq brengt, zegt Žižek, in het welhaast schandalige samenvallen van logische en psychologische tegengestelden, «de belangrijkste les van Lacan» in praktijk. Volgens Lacan is de «sublimiteit» van een relatie immers juist gelegen in de «magische combinatie» van twee sferen, «wanneer de sublieme dimensie door de ordinairste details van het dagelijkse leven van de geliefden heen schemert»⁸.

De Canadese literaire criticus Jacques Folch-Ribas betoont zich evenzeer gevoelig voor die ongerijmde terugkeer van het sublieme in de de-sublimatie; voor wat hij zelf omschrijft als een «vreemde omkeerbeweging, die het grootste interessepunt van deze buitengewone roman is». In de somtijds ondraaglijke vulgariteit glimt niets minder dan de ware liefde op. *Platform* heeft iets stuitends, schokkends, maar keert gaandeweg om in een heuse liefdesroman. Het is juist dit verkeren in zijn tegendeel wat de roman zo interessant maakt.

Om die wat paradoxale omkeerbeweging nader te omschrijven grijpen we even terug naar de «les» van Lacan. Voor Lacan – en dus ook voor Žižek, voor Folch-Ribas, en uiteraard voor Houellebecq – geldt dat het reële, de waarheid en de liefde, principieel onbereikbaar zijn. Het ultieme harde feit, de *hard core*, bestaat niet tenzij als een werking of effect van symbolische verwijzingen, waardoor die feitelijkheid onvermijdelijk ook weer meteen wordt afgedekt. Uit deze vaststelling volgt dat geen enkele ontluistering, de-sublimatie tot op de bodem kan gaan. De de-sublimatie is afgrondelijk. De ontmenselijking of, zo je wil, de menselijkheid kent einde noch finaliteit. De verificatie van het naakte feit – de *bottom line* van de de-sublimatie, het bot – is immers nooit vrij van uitstel. Het reële behoort daarom onvermijdelijk tot de orde van het spreekwoordelijke, het «*make belief*», van de «*croyance*», van – in de termen van Pierre Bourdieu, en van Žižek – het geloof, van de literatuur. En wel als uitwerking van noodzakelijk verhullende betekening. Het *fact* is steeds een *factum*.

Dat «naaktheid een instelling is van de kledij», zoals Lacan zijn les aankleedt, maakt dat het reële slechts kenbaar is *in* zijn verhulling, en dus slechts ervaarbaar is als spoor. De realiteit is een sluiereffect; het feit is steeds *in uitstel*. Naaktheid kan slechts beroeren vanuit de toekomst, en *als* de toekomst. Het naakte is altijd imminent.

Welnu, juist die aandacht voor het verdwijnpunt van de mens, van menselijkheid schenkt perspectief. Dit is de welhaast schokkende praktijk van Houellebecq en van Foucault, althans volgens Žižek. De experimenten en verificaties, seksuele en andere,

⁷ In een geheel andere context schrijft de jonge Nederlandse theoloog Leddy Karelse dat «men alleen kan lachen, wanneer men iedere hoop op verlossing heeft opgegeven». (Leddy Karelse, *Dwalen. Over Mark C. Taylor en Karl Barth*, Zoetermeer, Boekencentrum, 1999, blz. 67).

⁸ In bijna al zijn romans en columns geeft Herman Brusselmans blijk van een gelijkaardige, blijvende verwondering voor die moeilijk begrijpbare samenhang tussen sublimatie en de-sublimatie; het intieme verband tussen beide plaagt hem mateloos, maar het is ook hetgeen Brusselmans het meest dankbaar stemt.

die de personages in de romans van Houellebecq zoeken door te voeren, zijn eindeloos. De waarmerking onder de sluier moet al door worden hernomen en wordt daarom steevast – zoals de naaktheid, de waarheid – onderweg gehouden, vanuit de toekomst. Die toekomst is weinig openbarend: een apocalyps van het niets. Het is een gave die zonder einde is; een eindeloze reis naar het einde van de nacht. Het enige dat wordt gegeven of doorgegeven, is het geven zelf.

De literatuur kan zichzelf niet uitputten, hoe ultiem ze zichzelf ook wenst. De *prolepsis* houdt aan, en daarmee ook het krediet van de literatuur – en van de liefde. De onthulling is immers een noodzakelijke werking van hernieuwde verhulling. Het betreft steevast een dubbele werking, en in die *perversie* waarmee een de-sublimatie in liefde omkeert, is precies ook het belang van de romans van Houellebecq, en van de literatuur, gelegen.

3. De-sacralisatie

In die voortdurende verificatie van betekenissen, voorbij symbolische samenhang, ten andere schuilt ook de opmerkelijk «positivistische sociografie» van Houellebecqs romans; de overvloedige referenties in *Platform* naar de «sociale werkelijkheid» en naar de «positieve» sociale wetenschappen, naar de sociologie.

Het boek druipt van verwijzingen naar en namen van meer of minder bekende, al dan niet verzonnen sociologen. Sommige daarvan zijn allicht bewust fout gespeld. Soms wordt een naam verbonden met theoretische uitgangspunten of modellen die geen grond hebben, maar uitzonderlijk ook wel eens puntig precies samengevat zijn. Actuele of wat oudere organisatiesociologen en -theorieën worden in zo wat elk hoofdstuk geciteerd, en moeten het danig ontgelden.

Een socioloog die niet genoemd wordt, aan wie allicht zelfs niet impliciet wordt gerefeerd, maar des te meer aanwezig lijkt, is Pierre Bourdieu. Houellebecq toont zich in *Platform* een fijn kenner van Bourdieu. Het boek, nog duidelijker dan de vorige romans van Houellebecq, betekent een uitgezochte schets van de «vorm en werking van het literaire veld in Frankrijk» na 1990. We lichten dit punt even toe.

In het veldtheoretische model dat Bourdieu voorstaat, vertoont een veld in de regel een «chiastische structuur», met boven het snijpunt de veldautonome posities en de ermee verknoopte orthodoxe en heteroxe situatiedefiniëringen, handelingsperspectieven en -praktijken, en onder het snijpunt de veldheteronome posities. Zo maakt Bourdieu in verband met het veld van de kunsten, een onderscheid tussen, enerzijds de sfeer van de veldautonomie of «kunstkunst» – ook «de markt van de beperkte productie voor producenten» genoemd –, aangestuurd langs het principe «kunst omwille van de kunst», en anderzijds de sfeer van veldheteronomie of «gunstkunst» – ook de «markt van de uitgebreide productie» genoemd –, die zowel de «bourgeois kunst», cirkelend omheen economische inzetten, als de «sociale kunst», aangestuurd door politieke belangen, behelst. Paradoxaal genoeg betekent precies deze kruisgewijze opbouw van een veld, en meer bepaald de figuur van veldautonome kapitaalsposities, de objectieve voorwaarde voor veldexterne invloed, voor kritiek van een gegeven veld op de «kapitaalsverhoudingen», de structuur en de werking een ander veld, voor «transgressie»⁹ van de geïnstitueerde

⁹ Frank Vande Veire, Georges Bataille. *De stille soevereiniteit van de kunst*, in: *Als in een donkere spiegel. De kunst in de moderne filosofie*, Amsterdam, Sun, 2002, blz. 195-216.

veldrelaties en de symbolieken waarin die relaties worden geconceptualiseerd en gerechtvaardigd. Bourdieu illustreert dit argument onder meer in verwijzing naar Émile Zola. De impact van Zola's afkeurend commentaar aangaande allerlei ontwikkelingen, die samenhangen met de zaak Dreyfus, is volgens Bourdieu enkel te begrijpen als de uitkomst van een transformatie in externe veldenverhoudingen, die gepaard gaat met de autonomisering van het literaire veld. Die collectieve emancipatie stelt een individuele schrijver als Zola in staat het veldspecifieke kapitaal waarover hij beschikt, flink om te wisselen en met verzekerde opbrengst ook buiten het literaire veld om te zetten. Verdwijnt andersom die «chiastische» opbouw van het veld, de veldautonomie dus, of wordt ze verzwakt, dan neemt de mogelijkheid af, veldspecifiek kapitaal om te zetten tegenin de gevestigde kapitaalsdistributiehierarchieën in andere velden.

Het is nu precies die erg onkritische maar des te productievere «interpenetratie» van de velden van media en communicatie – de «symbolische klassen», zegt Žižek – ten ene, en de velden van literatuur, kunst en wetenschappen ten andere, die Houellebecq in *Platform* op een enigszins vreemde en indirecte wijze tegen het licht houdt.

De subsfeer van media en communicatie, argumenteert Bourdieu, neemt in het gehele veld van de culturele productie in principe een gedomineerde plaats in. De symbolische kapitaalswaarde van de journalistieke productie is heel wat minder dan die van, zeg maar, de wetenschappelijke productie aan de universiteiten of van de artistieke productie. De sociale status van journalisten is niet zo groot als van professoren en erkende kunstenaars. De kapitaalshierarchieën binnen het culturele veld en de constitueringsvoorwaarden van die hierarchieën weliswaar zijn, zoals dat in alle velden en subvelden het geval is, steeds ook conditioneel. Ze kunnen worden verworpen, ja gekeerd. Ze betekenen het object van voortdurende interne kapitaalsconflicten in en buiten het culturele veld.

Mede om die reden lijkt het dat professionelen in het veld van media en communicatie – de «symbolische klassen», nogmaals – structureel zijn geneigd tot wat Bourdieu «anti-intellectualisme» noemt. «Alsof ze onbewust willen bijdragen tot de vernietiging van de scheidslijnen die ze in een ondergeschikte positie plaatsen, tenderen journalisten er haast natuurlijk naar in hun preferenties de grote geconsacreeerde geleerden naast de meest *journalistiek gerichte intellectuelen* en meest *intellectueel gerichte journalisten* te plaatsen.»¹⁰ In hun strijd tot zelfverheffing uit de dominantie halen ze «als waren ze magiërs» immers alle voordeel bij de systematische «de-sacralisatie» van de canon, van de geïnstitueerde culturele verhoudingswaarden.

Ondertussen weliswaar beschikken deze «nieuwere beroepen, verbonden aan grote culturele bureaucratieën», gezien de maatschappelijk zwaarwegende aanwezigheid van het veld van media en communicatie, de objectieve mogelijkheid zich hoe langer hoe meer op te werpen als «sluiswachter» in met name het culturele veld. Ze produceren ideeën over allerlei aangelegenheden en bepalen zeker binnen het culturele veld, maar ook elders, mede de onderwerpen van de dag. Het ligt Bourdieu voorspelbaar zwaar dat dergelijke «intellectuelen zonder werk maar met invloed» vandaag de dienst uitmaken. Houellebecq andersom biedt zichzelf juist graag aan als spreekbuis van deze, in de ogen van Bourdieu abjecte strategie en desacralisatiedynamiek. Hij weet, naar hij zelf zegt, «heel weinig of niets af van de literatuur van de twintigste eeuw, is volkomen niet in

¹⁰ Pierre Bourdieu en Hans Haacke (1994), *Libre-échange*. Paris, Minuit, 1994, blz. 39.

geschiedenis geïnteresseerd, en zijn filosofische voorkeur gaat uit naar Auguste Comte – «een al even ouderwetse als groteske figuur», *dixit* Philippe Sollers. Houellebecq's zelfbeleden onbekendheid is uiteraard enigszins ironisch, en de betreffende *positivering* is, naar we hoger al aanstipten, letterlijk pervers. Het gaat om een desacralisatie maar meer nog om een «re-sacralisering». Houellebecq voegt zich als schrijver wel degelijk in de traditie van een literatuur die «net als de moderne natuurwetenschap» – vandaar allicht de allusie aan Comte – is doorgedrongen «tot het kleine». Om zoals Georges Simenon ooit heeft beweerd, «er te kijken in de ziel van de mens, om die te beschrijven zoals die zichzelf ziet, 's ochtends in de spiegel». De inzet van deze traditie is niet gering: de toekomst, de waarheid, de liefde.

Re-sacralisering

Een enigszins vergelijkbare gedachtegang als die van Bourdieu vind je terug in een recensie van de Franse literatuursocioloog Marc Weizmann¹¹. Het actuele literaire veld in Frankrijk draait vergaand rond twee polen, beweert Weizmann: de wording van een literatuur van «mediamieke lui met academische pretenties», meestal uit de hogere sociale klassen afkomstig, langs de ene kant; het omhoogkomen van een handvol «auteurs van de snelle hap», die wat hun sociale traject aangaat veeleer in de lagere middenklasse moeten worden gesitueerd, langs de andere kant. Beide clans hebben hun bekende gezichten en woordvoerders en een eigen stijl: «de spotlustige *grimplach*» voor de enen, «het beschuldigend hysterische *dolorisme*» voor de anderen. Voor beiden echter is mediamieke bijval de referentie bij uitstek.

Houellebecq behoort wat sociale afkomst aangaat, duidelijk bij de tweede groep. Maar hij wordt even goed door de eerste groep aan het hart gedrukt. Hoe universeel een auteur ook in zijn aspiraties wil en moet zijn, hij kan moeilijk zijn specifieke sociale afkomst teniet doen, hoogstens verloochenen, argumenteert Weizmann. In het geval van Houellebecq is dat dus de lagere middenklasse, «aan anomie ten prooi, want nooit echt aan de hoge cultuur toekomend, die de geschiedenis aan hun neus hebben zien voorbijgaan». In de jaren vijftig van vorige eeuw, de era van de Wederopbouw, hebben die middenklassen nog even de illusie kunnen koesteren aan «iets deel te hebben» – en het is niet toevallig dat Houellebecq met nostalgische blik op die tijd terugkijkt. Toen, in dat uur van vervaarlijk conformisme en van verveling, vermocht de *petite bourgeoisie* te hopen dat «zijn dageraad van burgerschap» gekomen was. Niets evenwel is minder waar gebleken. «Gemy(s)thificeerd door de herinnering aan de arbeidersklasse, waaruit ze afkomstig zijn», hebben de middenklassen daarna hun hoop en frustaties op de figuur en het presidentschap van François Mitterrand geprojecteerd. Ten onrechte.

De kleinburgerij, zegt Bourdieu, komt economisch en cultureel kapitaal tekort. Altijd en principieel. Weliswaar vind je bij de kleinburgerij kapitaalsfracties terug die zichzelf stijggansen op de stratificatieladder toekennen en andere fracties die bij zichzelf neerwaartse kansen veronderstellen. Die diverse, deels parallelle deels verschillende, vroegere, actuele dan wel potentiële kapitaalsposities worden des te duidelijker onder de vorm van allerlei habituskenmerken, specifiek voor onderscheidenlijk de traditionele en de nieuwe kleinburgerij.

¹¹ Marc Weizmann, Houellebecq, aspect de la France, in *Le Monde*, 07.09.01. De recensie is *on line* te consulteren op de site van *Le Monde*.

Zo fungeert het ontoereikende kapitaalsbezit bij met name de traditionele kleinburgerij meer dan eens als aanzet voor een puriteins-ascetische habitus of *Selbstzwang*, die in een hypercorrecte leefstijl en smaak tot uitdrukking komt. Dergelijke zin voor fatsoen, samen met de ambitie tot minstens statusbehoud, eigen aan die fracties van de traditionele kleinburgerij van wie de kapitaalspositie het duidelijkst bedreigd is, wekt des te meer tot fysieke weerzin voor alles wat nieuw of anders is. Men is reactionair. Maar voelt zich terzelfder tijd politiek schandelijk machteloos. Je treft bij hen dan ook heel wat etnocentrische, ja xenofobe bijval aan.

«Neen, de meesten van de Fransen zijn niet voor wie ze willen doorgaan: welwillende anti-racisten, links en gecultiveerd. De meeste Fransen zijn racistisch, benepen, politieke nihilisten en al helemaal ongeïnteresseerd voor wat buiten hun huiselijke comfort staat.» Het zijn deze en soortgelijke vaststellingen die in de romans van Houellebecq, in *Platform*, expliciet worden gerepresenteerd en tegelijk, precies in het expliciete van die representatie ook weer overschreden¹². De schema's van de sociologie raken geïmpliceerd in het spel van de literatuur. Hoe veel ruimte *Platform* ook laat voor een verificatie in het licht van het ernstige discours van sociografen, tegelijk wordt die ernst betrokken in de ironisering via de literatuur. Er blijft altijd een schaduw van twijfel hangen – in de marge van de sociologie, waar ze zich van zichzelf scheidt en daardoor zowel obscuur als interessant wordt.

4. De literaliteit van het *fait social*

De samenleving, het sociale verband of de sociale band kan, zeker in een Franse, literaire context, behalve met feitelijke inrichting, met een symbolische orde worden gelijkgesteld. De *socius* die we allen onvermijdelijk zijn, is de Ander: een materiële ordening en, meer nog, betekenissencomplex die onloochenbaar buiten ons staan en tegelijk ons diepste zelf aanduiden.

Het sociale staat in het teken van het teken. Het verwijst naar een tekengeheel dat het betekende voortbrengt. De werkelijkheid bij uitstek – de *socius*, u en wij, ik – is een afgeleide, een bewerkt effect. Het is een *artefact*, een fictie. En deze fictie is een *gedeelde* fictie; de fictionalisering is wezenlijk een sociale aangelegenheid.

Sociologie en literatuur staan onder meer in dit opzicht op een lijn. Enerzijds kan de sociale wetenschap nooit aan volledige wetenschappelijkheid toe komen. Deze is voor immer toekomstig. Dit kan betreurd worden, somtijds, maar het is ook een zegening. Geen *Aufklärung* zonder obscurantisme. Wie aanspraak maakt op doorzichtigheid, is een bedrieger of, erger nog, een terrorist. De sociologie heeft dus deel aan de literatuur, en daarom is de sociologie eindig. Haar waarheid wordt onverwijd onderweg gehou-

¹² Vgl.: «[...] Elk maatschappelijk verbod [...] is volgens Bataille uiteindelijk gebaseerd op een angstige afkeer van iets wat intussen blijft aantrekken. Vandaar dat elk verbod de mogelijkheid van een overtreding, een 'transgressie' veronderstelt. Het roept zelfs onvermijdelijk de transgressie op. [...] Maar de transgressie is even dubbelzinnig als het verbod. Omdat de fascinatie een effect is van het verbod, blijft ook in de transgressie het verbod van kracht. Indien het verbod zonder meer zou worden opgeheven, zou de handeling het ongehoorde, afstotelijke missen waaraan zij haar intensiteit ontleent» (Frank Vande Veire, *A.w.*, blz. 197).

den, en komt dus nimmer aan. In naam van de literatuur wordt consequent elke politiek van de waarheid onderbroken.

Omgekeerd is de literatuur steeds en onverwijld een gedeelde literatuur. Ze is publiek, als ze al niet de publiciteit is. Dit maakt haar – evenzeer als het sociale of de sociologie, de socialiteit van de sociologie – tot een ontelbaar veelvoud. Beide, de literatuur en de sociologie, zijn een onvermoeibare referentie, die niet meer aankomt.

Coda

In *Platform* valt het veelvoudige op van de verwijzingen naar de sociologie of beter de sociologieën. Het is met al die referenties zoals met de eerste referentie, helemaal aan het begin van de roman: «Mijn vader is een jaar geleden gestorven. Ik geloof niet in de theorie dat je pas echt volwassen wordt als je ouders sterven; echt volwassen word je nooit».

De aanstreping in cursief is van Houellebecq. Werkelijke volwassenheid of volwassen werkelijkheid zijn cursiveringen die door anderen worden aangebracht. En zonder die cursiveringen kunnen we het niet stellen. Ze maken een verschil dat bepalend is, maar tot op de bodem van de waarheid, van de samenleving, haar structuur en functioneren, komen we nooit.